

SON MEDDAH BEHÇET MAHİR'İN HİKÂYE REPERTUVARI

Prof. Dr. Saim SAKAOĞLU

Behçet Mahir'in hikâye repertuvarını ele almadan önce kendisini kısaca tanıtmak istiyoruz. Bu tanıtma, biyografi tarzında olmaktan çok, onun hikâye anlatıcılığına yön veren cephe ve özelliklerinin kesin çizgilerle ortaya konulması şeklinde olacaktır.

Behçet Mahir, ömrünün hemen hemen son 20 yılında Atatürk Üniversitesi'nde «müstaahdem» olarak çalıştı. Ama o, evinin rahat ve huzurunu sağlamak için çorap satmaktan da geri kalmadı. Kış ve Ramazan gecelerinde hikâye anlatması da ona bir yan gelir sağlıyordu. Ancak onun huzuru yoktu, huzursuzdu. Elbette huzursuz olan bir sanatkâr da sanatını gereği gibi icra edemeyecektir.

1981'de Bursa'ya gitmiş, III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi'ne gelen yabancı bilim adamlarına kayıt vermişti.

1982'de Köroğlu Semineri için Bolu'ya gitmiş, aşıkların yanında meddah olarak yerini almıştı.

Bir ara da Ankara'ya gitmiş, Kültür Bakanlığı'nın, o zamanki adı Milli Folklor Araştırma Dairesi olan birimine günlerce hikâye anlatmıştı.

O, Erzurum'da da Muhan Bali ve Fikret Türkmen'e de çeşitli hikâyeleri anlatmıştı. Bize de, önce 1970'lerin başında, sonra da sonunda pek çok kayıt vermiştir. Bunlarda bazan aynı hikâye yeniden alınmış ve mukayeseye hazır hale getirilmiştir.

Ahmet Edip Uysal ile Amerikalı

meslekdaşı Warren S. Walker'in arşivinde de Behçet Mahir'den alınmış pek çok metin vardır.

Ahmet Edip Uysal, onu Türkiye'de bir konferansının konusu olarak ele alırken, 1979'da da Edinburgh'taki bir kongrede bir tebliğine konu olarak seçmiştir.

Tarafımızdan yazılmış birkaç makale ve bir tebliğle de biz onu lâıyk olduğu yere getirmeye çalışmış olduk.

Kısacası Behçet Mahir yerli ve yabancı bilim adamlarının dikkatini çekmiş, kendisini geniş kitlelere tanıtabilmiştir. Ancak bu tanıtma dışı dönük olmuş ve pek az araştırmacı onun ruhunun derinliklerine inebilmiştir. Görme gücü çok zayıflamış ve kalın çerçeveli, yüksek dereceli camların arkasına gizlenmiş olan gözleri onun iç dünyasını gizlemesine yardımcı olmuştur. Onun ruhunda kopan fırtınaların ne kadar dehşet verici olduğunu bilebilmek için kendisini çok yakından tanımamız gerekecektir. Ne yazık ki pek çok araştırmacı ondan fazlasıyla kayıt almasına rağmen bu özelliğini yakalayamamıştır.

Onun hakkında 1980 yılında yayımladığımız bir makalemizde vermeye çalıştığımız repertuvar, belki de Behçet Mahir'in hangi konular etrafında dönüp dolaştığının en güzel işaretidir. Meddahımızın repertuvarını sadece hikâyelerin meydana getirdiği sananlar bu listeyi görünce görüşlerinin yanlış olduğunun farkına

varacaklardır. Behçet Mahir'in repertuarındaki maddeleri şöyle sıralayabiliriz :

1. Halk Hikâyeleri
2. Destanlar
3. Efsaneler
4. Dini kıssalar
5. Masallar
6. Dini meseleler
7. Âşık karşılaşmaları

Bu yedi daldan sadece ilk ikisi Behçet Mahir'e şöhret sağlamıştır. Diğer dallar, onun zaman zaman anlattığı, bazıları ise kimsenin derleyemediği örneklerin de yer aldığı dallardan olmaktadır. Böyle olunca da repertuarı başka bir açıdan daha tasnif etmemiz gerekecektir.

1. Sık sık anlatılanlar
2. Ara sıra anlatılanlar
3. Pek az anlatıldığı için unutulmaya yüz tutanlar

Bu sonuncu grubun örneklerinin sayısı hiç de az değildir. 1980'deki listemizde yer alıp da daha önce derlemediğimiz bazı numaraları tamamlamak istediğimiz zaman, «çoktan beri» anlatmadığını söyleyerek tamamını hatırlayamadığını ifade etmişti. Bunu tabii karşılıyoruz. İlerlemiş yaşında bunca metnin birbirine çok benzeyen yapısını çözümlenip de eksiksiz ve doğru olarak anlatmak elbette kolay olmayacaktır.

Gerek bizlerin zevkle dinlediği, gerekse kendisinin zevkle anlattığı bazı hikâyelerin olduğunu biliyoruz. Hatta bazı hikâyeleri onunla âdeta bütünleşmiştir. Ancak bu durumu masallar için söyleyemeyiz. Gerçi onun dünyasında masal diye bir kavrama yer yoktur. O, anlatıklarının tamamını «Hekat» adı altında anlatmaktadır. Onun için, «Daşırın» veya «Üç Köşeler» de bir çeşit «hekat»tır.

Yukarıdaki üçlü tasnifimizin son maddesinde yer alan, yani «pek az anlatıldığı için unutulmaya yüz tutan»lar arasında «Havari Zemin», «Demir Dam» gibi adların şekille ilgili ye-

dili tasnifimizin hangi grubuna girdiğini tesbit etmemiz mümkün olmamıştır.

Bu konuda yanılmamızın veya sağlıklı bir sonuca ulaşamamızın sebepleri arasında, yapılan bazı çalışmalarda yer verilen metinlerin doğru değerlendirilememesinin de rolü vardır. Bir lisans tezinde «hikâye» diye verilen masalları hiç incelemeyen doktora tezine alan bir adaya ne diyebiliriz ki? Eskilerin söyleyişle «dört başı mamur» bir «masal» olan nice metinler «hikâye» diye alınmıştır. Metni okuyanların buradaki bilgisizlik ve dikkatsizliğinin rolü son derece ürkütücüdür. Bu açıdan bakıldığında repertuarın gerçek bir değerlendirilmesinin yapılamaması elbette tabii karşılanacaktır.

Bize göre yapılacak iş şu kademelerden geçirilmeli ve ondan sonra sağlıklı bir sonuca ulaşılmalıdır.

1. Behçet Mahir'in anlattıklarının tam bir listesi yapılmalıdır.
2. Bu listedeki adların metni hangi arşivde varsa ya kopyesi alınmalı veya dinlenilmelidir.
3. Metinlerin türü ayrı ayrı belirlenmelidir.
4. Ondan sonra her tür, kendi arasında tasnife tabi tutularak değerlendirilmelidir.

Böylece «hikâye» hikâye olarak ele alınacak, «masal» masal olarak ele alınacaktır. Sonuçta da biz dağarcıktaki malzemenin gerçek bir dökümünü yapmış, gerçek bir değerlendirmesini ortaya koymuş olacağız.

Bu konuda şimdiye kadar esaslı bir çalışma yapılmamıştır. Gelecekte Behçet Mahir'i konu alacak bir doktora tezinin hazırlanması sırasında bu eksikliğin giderileceğine inanıyoruz. «Behçet Mahir/Hayati-Hikâyeciliği-Repertuarı» adını verebileceğimiz böyle bir çalışma, başta bizimkiler olmak üzere farklı açılardan yaptığımız yaklaşımları bir noktada toplayacak, galiba özlenen Behçet Mahir çalışması olarak ortaya konulacaktır.